

Кадомський С.В., Легкобит О.С.

Співробітники Національного ун-ту харчових технологій

КЛЮЧІ АБСОЛЮТНИХ ДЖЕРЕЛ ОБРАЗНО-МОВНИХ АСОЦІАЦІЙ, ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОСТІ ЗВУКООБРАЗНОГО СПІЛКУВАННЯ ПЕРВІСНОЇ ЛЮДИНИ.

Історичний досвід переконливо свідчить про користь усвідомлення неповноти фундаментальних принципів наукового знання, які явно, чи неявно формують ментальність спільноти, задають критерії існування, вибору, напряду дій людиною і в кінці кінців призводять до негативних об'єктивних явищ. Фетишизація наукових принципів вже не раз доводила до того, що деякі явища, які чітко і багаторазово спостерігалися людьми зараховувалися в категорію неможливих і лише по проходженню багатьох років вони були реабілітовані. Особливо негативно людство завжди сприймала досягнення людини палеоліту, яка вела мандрівний мисливський спосіб життя, мислення якої було жорстко-раціональним і примітивно тривіальним. Науковців які відкривали культурні досягнення палеоліту нерідко спіткала доля невизнання (Марселино Санс де Саутьола, Буше де Перт, Е.Ларте ...). Стереотипи всмоктані з молоком матері не дозволяли бачити, те що було буквально перед очима.

Людська культура не знає абсолютно оригінальних кодів. Любий код, у якій би формі він не виступав (предмет, знайдений археологом, шифр писемності) має аналоги які можуть бути встановлені дослідником на основі тонкої інтуїції, ґрунтовно дослідженої психології людиноподібних, техногенних принципів еволюції які являються тим дороговказом на шляху пошуку архетипів людського глоттогенезу. Усвідомлення цінності кодових принципів мови для будь-яких систем інформаційного спілкування являється базовим для майбутніх пошуків і одним з найважливіших досягнень людської культури. Особливу актуальність осмисленню природи кодової залежності, придає розуміння її як вихідного елементу самоорганізації мовного (інформаційного) спілкування.

Людина палеоліту жила на лоні природи і мислила діями, аналізувала дії, розуміла дії, завдяки тонко розвиненої кінестетичної системи відчуттів. Кожен час, кожен секунду свого життя вона емпірично оволодівала методами перетворення простору і утворювала нові поняття на основі ознак предметів простору (форми, розташування, руху). Вона наслідували звуки природи і використовувала це вміння на полюванні (звуки приманки, відповіді, відлякування, акцентування подій) завдяки чому легко розуміла мову тварин і вдало використовувала це в своїй діяльності. Вся символічна

мова починалась зі звуків – звуків імітацій, яких може бути багато і які прив’язані до конкретних об’єктів. Тобто звуків імітацій може бути безліч. На основі лише одних імітацій систему спілкування побудувати неможливо. Але де межа кількості, яка в кінці кінців приведе до логічного спілкування? Безліч імітацій стає логічно невизначеною і відповідно не може бути використана в спілкуванні. Ускладнення трудової діяльності стало вимагати крім сигналів та ознак предметів, методами імітації, визначення особливих властивостей предметів та процесів трудової діяльності. Примітивізм мислення вимагав критеріїв дуже жорсткої раціональності, внаслідок чого почали з’являться короткі звуки які не були схожі один на одного.

З акустиці відомо, що амплітудо-частотна характеристика звуку може не тільки кодувати інформацію але й ознаки людської особистості. Але те що може зробити машина не може зробити людська свідомість. Психологія сприймання жорстко обмежує можливості людини в напямі кодування і розкодування сигналів. Все зімітувати, а потім все розшифрувати неможливо, але можна визначити сигнали які багатократно повторюються і використовуються в спілкуванні. Задовольнити цю вимогу можливо лише за рахунок обмеження кількості сигналів виділивши з найбільш знайомих предметів властивості (ознаки) які являються найбільш необхідними і неординарними зробивши їх спочатку елементами (квантами, атомами) взаємопорозуміння, а з часом внаслідок конвенціонального визнання (культурологічної стандартизації) і еталонами на яких буде базуватись інформаційна діяльність. Семантичне поле такого еталону повинно бути не дуже великим, щоб не окреслювати велику множину предметів, і не дуже конкретним, бо тоді він буде дуже сильно подрібнювати простір, а відповідно не буде мати широкого використання. Еталон образ може репрезентувати кілька ознак. Тобто він уявно вбирає у себе, на основі його ототожнювання з предметом чи явищем, їх характерні риси. “Істотні ознаки - це такі ознаки, які належать об’єктам за будь-яких умов, виражають їх природу, сутність, відрізняють ці об’єкти від інших об’єктів, тобто це їх найважливіші властивості, без яких вони не можуть існувати.” [Заг.псих.04,286]

Після того, як ознака набуває властивості еталону, вона стає визначальною множиною нескінченної кількості предметів, які цю ознаку мають. Перетин кількох множин визначає (звужує) кількість предметів які одночасно задовольняють всім цим ознакам. “Предмети та явища сприймаються як ціле, в якому його окремі компоненти постають в єдності. Відсутність у предметі якогось одного його аспекту або деталі не заважає цілісному сприйманню.”

[Заг.псих.04,272] під час кодування. А це і є головний принцип всіх генеративних (породжуючих мову) граматик. Мова являє собою лише вузьку, спеціалізовану підмножину цих структур.

Семантичні поля (форми, дії, розташування, якості, відношення, напряду, матерії) сукупності еталонів доповнюють одне одного але іноді перетинаються, що дозволяє кодувати одне і теж поняття різними композиціями ознак.

Первісна людина не знала особливості наукових класифікацій психології сприйняття. Спочатку інформація втілюється у своєму матеріальному носії, і враховуючи раціональність мислення первісної людини може існувати тільки в об'єктивованому вигляді – вигляді дій або частин реальних предметів, частин тіла. Будучи специфічною формою інформації, ідеальне об'єктивоване в матеріальному носії особливого роду – стає еталонним виразом смислу спілкування. Людина поступово освоює нову для себе галузь сприйняття світу – інформаційну, спочатку через кінестетичне мислення, поступово замінюючи аналіз кінестетичних елементів повідомлення на більш ефективні – звукові. Жести передають естафету артикуляціям, а ті в свою чергу звукам. Артикуляції визначали тіж самі, вже визначені образи предметів з неординарними (унікальними) властивостями, використовуючи досвід набутий кінестетичною системою під час виготовлення знарядь праці та досвід інформаційного спілкування за допомогою жестів. Повідомлення, ще супроводжується рухами і емоціями, але все більше в ньому викристалізовується логіка звукового повідомлення, яка зберігає при цьому надбання попередніх епох — логіку лінійного опису ознакових множин, на перехресті яких і визначався зміст необхідної інформації. На цьому етапі образ предмета визначався інформантами-символами, які були логічно визначеною основою звукового повідомлення, а рухи були аналогами просторових переміщень предметів. Це була не дуже вдала комбінація, яка породжувало необхідність узгодження двох систем репрезентації а відповідно і відволікала багато уваги у обох сторін. По мірі розвитку свідомості, на основі логіки асоціацій, частину рухів почали на себе приймати м'язи рота (таж кінестетична система репрезентації, але вже не має переключення, між різними частинами тіла). Вибір характерної ознаки відбувався за різними принципами. Наприклад: вода репрезентувалась формою, вогонь – рухом, гострота – частиною тіла. Це більш високий рівень абстрактного усвідомлення, який вимагав розвинутого наглядно-образного мислення, завдяки якому відбувалось виділення представницьких ознак предметів з неординарними властивостями. Необхідно відмітити чим примітивніше мова (а відповідно і спосіб життя) тим сильніше акцентована артикуляція, тим гучніше звуки спілкування. В первісних

спільнотах, які жили за рахунок мисливства, рибальства, збирання плодів та ягід роль сигнального спілкування дуже велика, але звуки для цього використовуються найбільш гучніші. Крім того людина могла вміти вибирати і використовувати звуки такі, акустична складова яких не поглиналась середовищем. Так в лісі краще використовувати А, на воді краще відлунюється О, а для бесіди, діалогу, щоб не заважати іншим, краще використовувати І та Ї [1]. При цьому процес розвитку звуко- артикуляційного спілкування йшов паралельно трудовій діяльності, поступово передаючи обов'язки перевантаженого візуального каналу на більш вільний сторожовий аудіоканал, зберігаючи відеоканал попервах для нейролінгвістичного контролю інформаційного повідомлення.

Такий розвиток подій не вимагає великої кількості інформантів. З предметів оточуючого світу лише деякі мають одіозний характер і можуть бути вибрані в якості еталонних ознак. Інші предмети (образи), які не входять в поняття еталон описуються кількома ознаками. Перетин декількох ознакових множин утворює нове поняття*, під яке попадають предмети які мають цю визначену інформаційним повідомленням сукупність ознак. Наприклад: вода – це опис процесу, коли розходяться кола внаслідок додавання (поглинання чи доторку) до води ще одного предмета, струя – це опис форми з додаванням знаку води, ... Такий опис відповідності між сукупністю сигналів і джерелом уявлення вимагає чітко визначених наглядно-образним мисленням адекватних понять, тонких аналогій і являє собою конструктивно-логічний метод опису предметів на основі сукупності ознак.

**Поняття виникають на основі чуттєвого досвіду. Останній є передумовою формування змістовних понять.*

Мова як і кожна система, що саморозвивається (самоорганізується), отримує набір кодів, які є для неї природними, визначають її стабільність і стійкість, можуть постійно відтворюватись на основі зрозумілих майже на інстинктивному рівні (на рівні першої сигнальної системи) способів використання інформації. Особливо це важливо на початковому етапі взаємопорозуміння, коли технічні засоби спілкування ще являються лімітуючим фактором людського розвитку. Такі природні коди «зрозумілі» психічній організації первісної людини (системі спілкування), являються відбитком споконвічного способу життя і безпосередньо не вимагають особливої чи складної операції декодування елементарних понять. Код складався протягом багатьох тисяч років. Історичне формування кодової організації інформаційного повідомлення, привело до необхідності упорядкування хаосу (стандартизації) в цьому виді діяльності і

необхідності виникнення уніфікованої системно упорядкованої множини ерархічно взаємозумовлених кодів (дерева пізнання) які відтворюють собою різні види, мають стабільний інваріантний характер, відпрацьований і вивірений тривалим процесом еволюції людського розвитку і зберігався весь час в сталому відтворенні космогонічних міфів.

Методи комбінаторики показують, що досить 7 звуків щоб закодувати безліч понять (7 нот безліч мелодій але навіть в сучасному суспільстві багато людей не можуть їх відтворити). Але людина не машина вона не може кодувати багато. Раціональність мислення вимагає жорсткого порозуміння. Конвенціональні фантазії, не сприймаються первісним суспільством. Кількість звуко-еталонів в системі мінімальна але достатня, щоб на її основі можна почати примітивно-аналітичний процес опису своїх бажань, цілей, потреб, форм (глиняних, кам'яних, пісочних, дерев'яних ...) та дій які використовуються в трудовій діяльності, розташовуючи артикульовані звуко-знаки лінійно, відповідно технологічним операціям виготовлення знарядь та засобів життєдіяльності. Етапи еволюційного розвитку мови можна представити в вигляді: Образ $\Rightarrow$ Інформаційна ознака $\Rightarrow$ Художній символ (уявна ознака) $\Rightarrow$ Дієвий символ (жест) $\Rightarrow$ Артикуляційний символ $\Rightarrow$ Звук, що супроводжує артикуляцію $\Rightarrow$ Звук, який має самостійне значення і ототожнюється з образом $\Rightarrow$ Звук, який не має самостійного значення.

Ми маємо чисельні приклади первісного мистецтва, на розгорнутих поверхнях печер: Лев-Эйзи, Ле Мустье, Ля Мадлен, Ложери... Малювання вимагало хоч би примітивних назв ліній, примітивних форм, рухів. Спочатку вони малюнки були імітацією реальності, потім з метою забезпечення динаміки спілкування вони спрощувались до примітивної але чудово визначеної абстрактної форми. З формалізованої лінії були виділені первинні символи вузько направленої дії. Кожен намальований символ узгоджувався з усією системою інформаційного повідомлення внаслідок чого відбулося утворення символів які вже були визначені і означені артикуляціями. Схема утворення знакових примітивів: малюнок $\Rightarrow$ примітив $\Rightarrow$ символ $\Rightarrow$ узгодження з системою повідомлення і перетворення в знак. З подивом можна лише констатувати, що вони чудово збереглися до сьогоднішнього дня, змінившись лише в деяких деталях. Тобто примітивний звук, розщеплений до однієї «звуко-форми» асоціювався з примітивним символом, а їх синкретичне поєднання приводило до утворення ключів, які могли репрезентуватись в мислені палеолітичного деміурга різними засобами репрезентації на основі архетипів мислення.

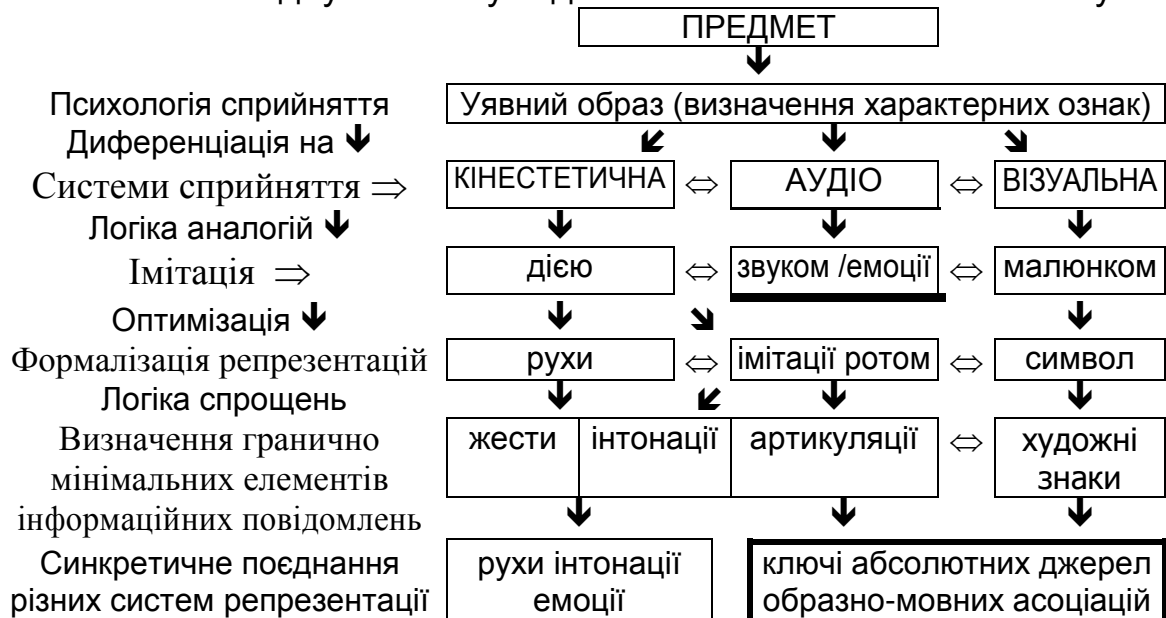
Ставлення до ключів як цілого комплексу властивостей утворилося в ході набуття досвіду користування ними і визначається їх комплексною, зливою в одне ціле, структурою, яка уособлюється в образі (наділеним характерними ознаками), символі, артикульованому звуці.

Разом все це можна представити схемою взаємодії різних кодів між собою (див. далі), на основі якої утворились ключі абсолютних джерел образно-мовних асоціацій, які мають синкретичний характер (побудовані на основі розвинутого кінестетичного мислення сприйняття світу і тривіальних методів його просторового опису і аналізу), включають в себе: образ, звук, символ, рух, динаміку, ... Предмет за такого сприймання у свідомості хоч і постає у своїх специфічних, властивих лише йому особливостях, але люба частина такого предмету тотчас отожднюється з реальною дійсністю. Тобто вона не сприймається окремо, во властивій їй і тільки їй ознаці. Вони асоціюються з образом, а відповідно і наділяються його властивостями, що дозволяє переносити на звуки ерархію співвідношень предметів, систематизованих у просторі. Лише в процесі аналізу предмет розчленовується на його складові частини, виокремлюються ті чи інші його сторони. По деяким семантичним позиціям воно могло бути взаємозамінне (синонімічно), так і взаємоантонімічним. В залежності від контексту та чи інша риса ключів проявляється найбільш явно, надаючи визначальний смисл описаного набору звуків-символів. Ключі не мають ознак кольору і не модулюються по висоті тону (нотами). З часом поняття, яке було закладено в них втрачається, первісний сакральний смисл затуляється більш конкретними звукосполученнями, їх значення становиться стереотипним в суспільстві і відповідає потребі конкретного використання. Стійкі звукосполучення вже живуть своїм життям. Вони логічні і утворюють термінологічно чітко визначену систему холодну і неемоційну. Вони з'єднують емоційну логіку того, що відбувається. На відміну від них первинні інформанти до болі прості, образні, їх легше відтворити пантомімою або намалювати їх як образ, який вони уявляють.

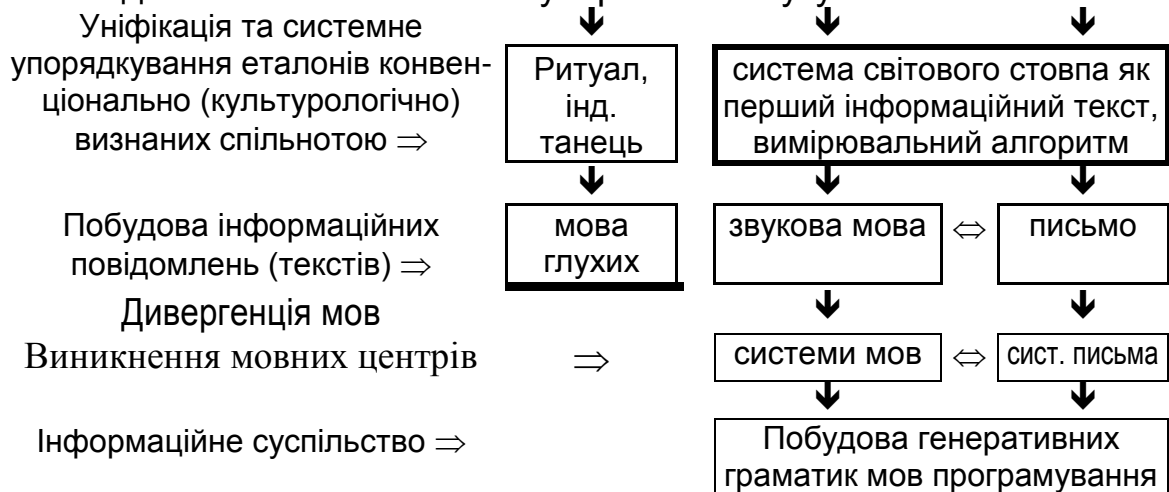
Організація спілкування за допомогою звукоеталонів, відповідало потребам спільноти і було зумовлено високому рівню образно-аналітичного мислення (необхідно було утворювати уявний образ з чітко визначеними ознаками). Це дозволило підготувати свідомість до сприйняття і конструювання нових образів та понять (з еталонних кубиків), примітивних і стійких звукосполучень. З часом первісні поняття перетворились на частини слова, корні, прийменники, суфікси, флексії ... При цьому зберігалась членоподільність обмеженої кількості звуків, яка і сьогодні стало відтворюється в багатьох мовах.

Схема періодів розвитку абстрактного усвідомлення людиною принципів інформаційного повідомлення і взаємодії ключів абсолютних джерел образно-мовних асоціацій з різними інформаційними системами

I період. Диференційне виділення (аналіз) істотних ознак на основі яких відбувається усвідомлення і можливий опис світу

II період. Інтегральний опис світу та створення баз даних за допомогою визначеної і уніфікованої сукупності ознак

Література:

1. Кадомський С.В. Етапи артикуляційної модифікації слова //Мовні і концептуальні картини світу, зб. наук. праць №18. Київський національний ун-т ім. Т.Г.Шевченка, Ін-т філології. К., - 2005, кн.1 с.182-186
2. Кадомський С.В. Логіко-образна функція артикуляційної членоподільності мови //Мовні і концептуальні картини світу, зб. наук. праць №19 Київський національний ун-т ім. Т.Г.Шевченка, Ін-т філології. К., - 2006, кн.1 с.80-84
3. Загальна психологія. За ред. акад. С.Д. Максименка. Підручник. - Вінниця: Нова Книга, 2004. -704 с.